

заходу кримінальної відповідальності, притаманні такі окремі підвиди як штраф, позбавлення волі, конфіскація тощо. У свою чергу до заходів щодо юридичних осіб, як публічно-правового класу заходів, яким не притаманні ознаки кримінальної відповідальності, відносяться такі підвиди як конфіскація, ліквідація тощо. Монотипові (одновидові) правові заходи, на прикладі кримінально-правових заходів, це такі заходи як спеціальна конфіскація, примусове лікування осіб, хворих на наркоманію тощо, варіативністю засобу здійснюваного ними впливу не характеризуються.

Таким чином, таксономія в предикативному значенні представляє собою такий спосіб пізнання зовнішніх форм правового впливу, який дозволяє сформулювати інформаційну таксономічну систему, що будується на ієрархічних засадах, де кожний таксон визначається наявними зв'язками з тими, що знаходяться як перед ним, так і тими, що слідує за ним.

Список використаних джерел:

1. Туляков В. А. Таксономия криминализации и уголовный закон. *Людина і закон : публічно-правовий вимір* : зб. наук. пр. / за ред. С. В. Ківалова, В. О. Тулякова, О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2011. С. 12–13.
2. Taxonomy of compulsory and incentive legal consequences (legal measures) of committing illegal acts [Oleksandr V. Kozachenko, Olesia K. Vasyliaka, Larysa V. Chornozub y Olga M. Musychenko]. *Cuestiones Politicas*. Vol. 38. № 67 (2020). Especial (2da parte). 2020. P. 151–168.

Ключові слова: таксономія, правовий захід, таксон, таксономічні категорії (ранги).

Key words: taxonomie, legal measure, taxon, taxonomic categories (ranks).

БАРАНЕНКО ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
завідувач кафедри теорії і історії держави і права,
доктор юридичних наук, доцент*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАЛИШЕННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОЗОВ'ЯЗАНИМИ ОСОБАМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Повномасштабна війна в Україні, що почалась 24 лютого 2022 року, зумовила необхідність внесення певних змін до Кримінального кодексу України, оскільки реалії сьогодення створили загрози вчинення протиправних діянь, які не були раніше охоплені кримінальним законодавством, однак наразі посягають на охоронювані законом суспільні відносини, зокрема в сфері забезпечення призову та мобілізації.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 у зв'язку з оголошенням на території України воєнного стану оголошено проведення загальної мобілізації [5, п. 1], яка відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» проводиться одночасно на всій території України і стосується національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій [6, ч. 2 ст. 4].

Згідно з положеннями ст. 1 вищезазначеного закону мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [6, абз. 4 ч. 1].

Так, під час реалізації військового обов'язку здійснюється підготовка громадян до виконання у разі необхідності конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Крім цього, у зазначеному випадку можна чітко побачити й зворотний вплив, тобто вплив конституційного обов'язку захищати Вітчизну на реалізацію військового обов'язку [1, с. 92–93].

З оголошенням загальної мобілізації пов'язане обмеження перетину державного кордону України на виїзд особами чоловічої статі 18–60 років як захід адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану. Разом з тим, цікавим видається факт, що вказане обмеження наразі чітко нормативно не закріплене, проте зі змісту Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57, а також цілей проведення мобілізації вбачається доцільність та необхідність встановлення такого обмеження.

На думку автора, відсутність в матеріальному праві закріпленої заборони перетину кордону України військовозобов'язаними особами під час оголошення загальної мобілізації під час дії воєнного стану зумовила наявність прогалини в кримінальному законодавстві щодо притягнення до відповідальності осіб, на яких фактично поширюється зазначена заборона, у зв'язку з чим не виключенням є зростання кількості вчинення відповідного порушення.

Стаття 336 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [2, ч. 1 ст. 336].

Об'єктивна сторона даного злочину, як правило, проявляється в нез'явленні суб'єкта до призовної дільниці або безпосередньо до військової частини, військової установи, які зазначені у повістці або наказі військового комісара, або ж у нанесенні собі військовозо-

бов'язаним різного роду тілесних ушкоджень, тощо, тобто вчиненні дій, що призведуть до неможливості проходження військової служби.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони аналізованого складу злочину є обстановка (воєнний стан або цільова мобілізація в мирний час із метою ліквідації стихійного лиха, загроза іноземного втручання тощо) [3, с. 624].

Разом з тим, перетин державного кордону України на виїзд особами, що підлягають мобілізації в умовах воєнного стану, не обов'язково направлені на ухилення від виконання відповідного обов'язку, проте в межах загальної мобілізації мотиви перетину кордону такими особами не мають ключового значення, оскільки за фактом автоматично є порушенням, що ставить під загрозу національну безпеку та цілісність української державності в умовах сьогодення.

У зв'язку з цим, відповідними депутатами Верховної Ради України було підготовлено та зареєстровано 17 березня 2022 року проект № 7171 Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з порушенням вимог нормативно-правових норм в особливий період чи під час дії правового режиму воєнного стану». Зазначеним проектом запропоновано, зокрема, доповнити Кримінальний кодекс України статтею 332-3, якою буде встановлено кримінальну відповідальність за перетинання державного кордону України військовослужбовцями, військовозобов'язаними, резервістами, особами, які підлягають мобілізації, а також народними депутатами України, депутатами місцевих рад, посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, сільськими, селищними, міськими головами, працівниками правоохоронних органів, суддями, суддями Конституційного суду України, прокурорами, без законних підстав в умовах особливого періоду або правового режиму воєнного стану [4, п. 1].

Варто зауважити, що даний проект не можна вважатися досконалим, оскільки він має безліч неточних формулювань, що призведуть до ускладнення реалізації притягнення до відповідальності за запропонованою статтею, проте саме лише підняття даного питання може мати такі позитивні наслідки, як звернення уваги парламенту та обговорення питання необхідності запровадження окремого правового врегулювання притягнення до кримінальної відповідальності військовозобов'язаних осіб під час проведення загальної мобілізації в період дії воєнного стану, а також формування максимально відповідального ставлення осіб, що підлягають мобілізації, до виконання обов'язку проходження військової служби.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Є. І. Конституційні засади проходження військової служби громадянами України: проблеми теорії та практики : монографія. Х. : «Право», 2010. 281 с.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022> – Text (дата звернення: 18.06.2022).
3. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання сьоме, переробл. та доп. / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Х. : Одіссей, 2011. 824 с.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з порушенням вимог нормативно-правових норм в особливий період чи під час дії правового режиму воєнного стану: проект Закону України від 17 березня 2022 року № 7171. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39240> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022> – Text (дата звернення: 18.06.2022).
5. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 18.06.2022).

Ключові слова: військовий обов'язок, мобілізація, воєнний стан, національна безпека, державний кордон, кримінальна відповідальність.

Key words: conscription, mobilization, martial law, national security, state border, criminal liability.

ВЕРЕША РОМАН ВІКТОРОВИЧ

*Академія адвокатури України,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України*

ЕКСТЕРПОЛЯЦІЙНІ АСПЕКТИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В МЕЖАХ ПРОЄКТУ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

Як предмет наукового дослідження і категорія науки кримінального права склад кримінального правопорушення має довгу і складну історію. Важливими етапами його дослідження були праці видатних німецьких правознавців та провідних представників науки кримінального права України.

Домінуючий підхід в конкретному розумінні складу кримінального правопорушення проявляється в таких його характеристиках: а) склад кримінального правопорушення – це результат пізнавально-оціночної діяльності людей; за своїм змістом він являє собою «сукупність ознак», «описання (нарис)», «правове поняття», за сучасною термінологією –